

УДК 339.564:633

О. Є. Шандрівська¹, Н. С. Питуляк², О. І. Греб³

ORCID: ¹0000-0002-4335-2423; ²0000-0002-6579-9189, ³0009-0008-8131-2132

Національний університет “Львівська політехніка”

^{1,2}кафедра маркетингу і логістики

²кафедра економіки підприємства та інвестицій

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ

<https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.365>

© Шандрівська О. Є., Питуляк Н. С., Греб О. І., 2024

Представлено результати комплексного аналізу ринку соняшникової олії в світі та українського ринку соняшникової олії в частині його взаємодії з суміжними ринками. Дослідження спрямоване на визначення основних тенденцій, чинників впливу та перспектив розвитку цього стратегічного сегменту сільськогосподарського сектору.

Проведено оцінювання концентрації ринку соняшникової олії в Україні у секторі підприємств-продуцентів соняшникової олії за допомогою індексу концентрації, індексу Лінда, індексу Херфіндаля-Хіршмана, індексу Джинні.

Ключові слова: ринок соняшнику; ринок соняшникової олії; посівні площі; види рослинних олій; гострота конкуренції; індекс концентрації; індекс Лінда; індекс Херфіндаля-Хіршмана; індекс Джинні.

Постановка проблеми

Виробництво соняшникової олії є важливою складовою у харчовій промисловості не лише України, а й усього світу. Завдяки великим посівним площам (4825 тис. га, 2022 р.), Україна переробляє та згодом виготовляє значну кількість даної продукції. Україна повністю забезпечує внутрішній ринок соняшникової олії та експортує близько 80 % за кордон. Соняшникова олія – продукт рослинного походження, при переробці якого відходи (макуха та шпрот) не утилізуються, а йдуть на створення корму для тварин. Таким чином, це дозволяє отримувати дохід у бюджет із продажу олії та її відходів. Значним стимулом для збільшення обсягів виробництва соняшникової олії є універсальність продукту. Олію використовують для смаження, заправки салатів, виготовлення хлібобулочних та кондитерських виробів, для маргаринів, жирів та інших сегментів харчової промисловості [32; 13].

Ринок соняшнику в Україні та світі напряму впливає на ринок соняшникової олії, адже перший встановлює ціну продажу сировини. Замінування частини території в Україні під час повномасштабної війни призвели до втрати великих посівних площ соняшника – сировину для виготовлення олії. За даними статистичної служби України у 2022 році, посівні площі соняшника в державі скоротилися на 28 %, порівнюючи із 2021 роком. Іншими чинниками впливу на даний ринок є значні коливання цін на олію, які спричинені низькою врожайністю та зростанням попиту зі сторони внутрішнього та міжнародного ринку соняшника, скороченням посівних площ та низькою якістю насіння соняшнику тощо. Усі ці чинники уповільнюють розвиток ринку соняшникової олії в Україні та світі, негативно впливають на його конкурентоспроможність [17; 32].

Актуальність дослідження

Адаптування ринку соняшникової олії України до умов функціонування під час війни та ідентифікація чинників впливу на нього, потреба в оцінці конкурентного середовища продуцентів соняшникової олії з огляду на активізацію внутрішньогалузевої конкуренції у зв'язку із розірванням логістичних ланцюгів поставок, потужних експортний потенціал та урахування чинника безпеки актуалізують дослідження не тільки структурних параметрів ринку соняшникової олії в Україні, а й світі.

Формулювання мети та завдань статті

Зростання попиту на соняшникову олію на світовому ринку олії і специфічні аспекти виробництва в Україні можуть впливати на стан та динаміку цього ринку, створюючи нові можливості та виклики для виробників та експортерів. Гіпотеза полягає в тому, що ефективне вирішення цих викликів та використання можливостей може призвести до подальшого зростання виробництва та експорту соняшникової олії як в Україні, так й у світі.

Об'єктом дослідження є особливості функціонування ринку соняшникової олії в Україні та світі. Предметом дослідження є оцінка концентрації українського ринку соняшникової олії в сегменті виробництва олії.

Мета дослідження - представити результати дослідження українського ринку олії в частині оцінювання концентрації ринку соняшникової олії із врахуванням світового досвіду функціонування ринку олії та суміжного із ним сектору – ринку соняшнику.

Постановка завдань дослідження:

- дослідити динаміку обсягів виробництва та експорту соняшнику в світі; окреслити зміни цін на соняшникову олію у довгостроковому та короткостроковому періоді та чинники впливу на параметри її трансформації;
- здійснити аналіз обсягів виробництва олійних культур в світі, а також споживання рослинних олій за видами у світі;
- здійснити аналіз динаміки обсягів виробництва та реалізації на внутрішньому ринку олії та обсягів експорту соняшникової олії; провести оцінку концентрації ринку олії в Україні.

У роботі використано такі методи дослідження: емпіричний, синтезування, метод індукції, що дало змогу комплексно вивчити ринок соняшникової олії та суміжний з ним ринок олійних культур. Застосовано статистичні методи – для виявлення динаміки розвитку ринку олії та ринку олійних культур в світі та Україні; аналізування – при вивченні динаміки зміни обсягів виробництва рослинної олії, в тому числі за країнами світу та видами олійних культур у світі, при аналізуванні динаміки обсягів експорту соняшнику у світі, виявленні чинників впливу на динаміку зміни ціни на соняшникову олію; індексний метод - для оцінювання концентрації ринку олії в Україні та інші методи дослідження.

Для визначення рівня концентрації українського ринку соняшникової олії проведено розрахунок індексу Херфіндала–Хіршмана за допомогою відповідної формули:

$$HHI_{i=1} = \sum_{i=1}^n S_i^2 \quad (1)$$

де s_i – ринкова частка i -го продуцента, %; n – кількість підприємств на ринку соняшникової олії, для яких розраховують показник, од.; $i = 1, \dots, n$.

Для визначення кількості домінуючих підприємств на ринку соняшникової олії, тобто межі олігополії, застосовано індекс Лінда. Розрахунок індексу Лінда для двох підприємств виконується за формулою:

$$IL2 = \frac{D_1}{D_2} * 100 \% \quad (2)$$

де $IL2$ представляє індекс Лінда для двох підприємств; s_1 – частка ринку першого підприємства, %; s_2 – частка ринку другого підприємства, %.

Індекс Лінда для трьох підприємств на досліджуваному ринку обчислюється за формулою:

$$IL3 = \frac{1}{2} * \left(\frac{D_1}{\frac{D_2+D_3}{2}} + \frac{\frac{D_1+D_2}{2}}{D_3} \right) * 100 \% \quad (3)$$

Індекс Лінда для чотирьох підприємств розраховується за формулою:

$$IL4 = \frac{1}{3} * \left(\frac{D_1}{\frac{D_2+D_3+D_4}{3}} + \frac{\frac{D_1+D_2}{2}}{\frac{D_3+D_4}{2}} + \frac{\frac{D_1+D_2+D_3}{3}}{D_4} \right) * 100 \% \quad (4)$$

Для оцінки нерівномірності доходів підприємств із виготовлення соняшникової олії використовують індекс Джинні. Індекс Джинні розраховується за формулою:

$$G = 1 - 2 \sum x_i \times Sum(y_i) + \sum x_i \times y_i, \quad (5)$$

де x_i - частка i -го підприємства-виробника олії до загальної кількості підприємств на ринку соняшникової олії;

y_i - частка продуцента олії на українському ринку олії.

У роботі аналізуються параметри ринку олії та ринку соняшнику з використанням даних у маркетингових роках, а саме з 1 липня поточного року по 30 червня наступного року (надалі - мр.), у календарних роках (надалі - рр.); у одиницях виміру: метричних тоннах (м. т), тоннах (т).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Протягом тривалого періоду значна когорта вчених цікавилась проблемами, які стосувались ринку соняшникової олії. Зокрема, М. П. Талавіря у праці [32]; О. Макарчук у праці [7]; Т. В. Арестенко у праці [14] та Н. Є. Зігнаєва та ін. у дослідженні [13] вивчали стан та перспективи розвитку вітчизняного ринку соняшникової олії. О. В. Кучеренко у роботі [26] та Л. Воляк у праці [11] проаналізували стан та тенденції обсягів виробництва соняшникової олії в Україні.

М. Хамульчук, О. Макарчук, Т. Куц у [4] розглядали інтеграцію українського ринку соняшникової олії з ринком соняшникової олії країн ЄС; а Т. Куц та О. Макарчук у праці [6] здійснили порівняльний аналіз українського ринку соняшнику та ринків соняшнику країн ЄС та США.

Напрями оцінки виробничого-технологічного потенціалу підприємств на ринку соняшнику розглянуті у ряді робіт, зокрема, В. Петренко у [9] досліджував географічний розподіл олійності насіння соняшнику в Україні. Андріана Соло, П. Дебеке у [1] здійснили аналіз та моделювання чинників, що ідентифікують концентрацію олії в соняшнику. Є. Михайлов, Я. Голубевський, С. Кюрчев у [8] надали оцінку економічній та технічній переробці насіння соняшнику. С. А. Чехов у [34] визначав оцінку ефективності виробництва соняшнику в Україні.

О. В. Бескупська у [13] дослідила еколого-економічну діяльність підприємств олійно-жирової галузі. О. П. Красняк у [25] надав маркетингову оцінку напрямів інвестиційно-інноваційної активності підприємств олійно-жирового комплексу. В. Є. Пономарчук та В. Г. Мормітко у праці [30] визначали напрями реалізації стратегії переробки олійних культур промисловою групою. Л. М. Богдир, Н. Г. Вигонюк у [16] вивчали структурну конкуренцію в олійно-жировій галузі України, а також в частині оцінки поведінкових та функціональних аспектів конкурентного середовища. В. В. Галанець у [19] вивчала необхідність забезпечення державної підтримки аграрного сектору економіки у воєнних умовах.

Ряд міжнародних та вітчизняних стейкхолдерів проявляють активну зацікавленість у дослідженні ринку соняшникової олії в Україні. Зокрема, Міністерство сільського господарства США у праці [28] здійснило оцінку напрямів удосконалення експорту соняшникової олії з України у 2022/2023 мр., Асоціація “Укрояліяпром” у [31] провела аналіз поточної ситуації на олійному ринку; Eurorean Comіtion у праці [3] розглянула превентивні заходи щодо обмеження імпорту з України, на Головному сайті для агрономів у праці [20] представлено результати компаративного аналізу врожайності соняшнику в Україні в динаміці. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН у праці [2] представила результати організації економічного співробітництва та розвитку у даному секторі.

Виклад основного матеріалу

Виробництво соняшникової олії та вирощування головної сировини для її створення - соняшника, займає одну із найбільших часток аграрного сектору. За період між 1991 та 2023 рр. галузь соняшникової олії демонструє розвиток, створюючи нові робочі місця та збагачуючи бюджет продуцентів соняшникової олії в світі.

Відомо, що баланс врожаю соняшникової культури та потенціал переробних потужностей даної олійної культури є основним чинником, що визначає стан попиту на соняшник. Тому важливими чинниками для розвитку даної галузі господарства є збільшення посівних площ соняшнику (за даними 2022 р. виробництво культури досягло 67 % поряд із вирощуванням сої та ріпаку в сумарному обсязі виробництва олійних культур; у 2022 році обсяг виробництва соняшнику збільшився на 7 % відносно 2021 року), модернізація технологій для його переробки, що у свою чергу дає високі результати для зростання місткості ринку соняшникової олії та дає можливості займати передові місця у світовій торгівлі олійними культурами.

Соняшник – це місцева культура багатьох країн світу, для прикладу Північної та Центральної Америки, яка широко застосовується для отримання насіння, квітів та отримання олії. Олія, що виготовлена із соняшника, широко застосовується в харчовій, хімічній, енергетичній промисловості по всьому світу. Проте, саме використання соняшнику в харчовій промисловості стимулює розвиток ринку соняшникової олії.

Динаміку розвитку ринку на прикладі компарації показників обсягів виробництва та експорту соняшнику в світі демонструють дані, представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Компаративний аналіз динаміки зміни обсягів виробництва та обсягів експорту соняшнику у світі, млн. т

МР	Показник		
	Виробництво	Експорт	Частка експорту у виробництві
2011 – 2012	40,64	1,93	0,05
2012 – 2013	35,97	1,44	0,04
2013 – 2014	41,62	1,95	0,05
2014 – 2015	39,40	1,66	0,04
2015 – 2016	40,30	2,01	0,05
2016 – 2017	48,01	2,46	0,05
2017 – 2018	47,85	2,52	0,05
2018 – 2019	50,54	3,06	0,06
2019 – 2020	54,97	3,23	0,06
2020 – 2021	49,20	2,91	0,06
2021 – 2022	57,20	3,10	0,05
2021 - 2022/ 2011- 2012	1,41	1,61	-

Джерело: систематизовано згідно з [18; 23]

Згідно табл. 1, загальне виробництво соняшнику у світі демонструє позитивну динаміку. Виробництво соняшнику у світі протягом 2011-2022 мр. збільшилось з 40,64 млн. тонн у 2011-2012 мр. до 57,20 млн. тонн у 2021-2022 мр. (або на 39,5 %). При цьому темпи зростання виробництва були нерівномірними. Так, у період 2011-2015 рр. спостерігалось зниження обсягів виробництва, з 40,64 млн. тонн у 2011-2012 мр. до 39,40 млн. тонн у 2014-2015 мр. У 2016–2022 мр. обсяги виробництва соняшнику зросли на 19,14 %, і у 2021-2022 мр. склали 57,20 млн. тонн.

Динамічне зростання сектору виробництва олії соняшникової у світі сприяло зростанню обсягів експорту соняшнику. Відзначено, що темпи росту сектору вирощування соняшнику у період 2011-2022 мр. є вищими за темпи росту у цей період сектору його експорту: 1,61 та 1,41 відповідно.

Однак, частка експорту соняшника у обсягах його виробництва є надмірно малою; вона коливається за аналізований період у межах 0,04 ÷ 0,06 відповідно.

Аналіз динаміки обсягу виробництва соняшнику за ТОП-8 країнами світу подано у табл. 2.

Таблиця 2

Аналіз динаміки обсягу виробництва соняшнику за ТОП-8 країнами світу, млн. т

МР	Країна							
	Україна	росія	Аргентина	Китай	Франція	Румунія	Болгарія	Угорщина
2011–2012	9,8	9,06	3,34	2,31	1,89	1,79	1,51	1,38
2012–2013	11,59	9,83	2,07	2,42	1,54	2,15	1,97	1,48
2013–2014	10,24	8,41	3,13	2,49	1,58	2	2,01	1,6
2014–2015	10,23	8,38	3,16	2,5	1,57	2	2,01	1,6
2015–2016	11,92	9,18	3	2,87	1,19	1,75	1,7	1,56
2016–2017	15,16	10,85	3,55	3,2	1,2	2,05	1,86	1,88
2017–2018	13,7	10,36	3,54	3,15	1,6	2,7	2,08	2,02
2018–2019	15,01	12,73	3,83	2,49	1,24	2,7	1,94	1,83
2019–2020	16,43	15,25	3,25	2,66	1,31	2,88	1,93	1,71
2020–2021	14,16	13,31	3,43	2,58	1,62	2,11	1,67	1,7
2021–2022	17,5	15,57	3,35	2,9	1,92	2,9	2	1,82
202 -2022/ 2011-2012	1,79	1,72	1,003	1,26	1,02	1,53	1,32	1,21

Джерело: систематизовано згідно з [18; 24]

Відповідно до табл. 2, до першої групи лідерів віднесено Україну, у якій протягом 2011-2022 мр. обсяг виробництва соняшнику зріс із 9,8 млн. тонн до 17, 5 млн. тонн (або у 1,79 р.); РФ, обсяги виробництва соняшнику у якій у 2011–2012 мр. та 2021-2022 мр. склали 9,06 млн. тонн та 15,57 млн. тонн відповідно (ріст у 1,72 р.). До другої групи країн за обсягом виробництва соняшнику віднесено країни: Аргентина, Китай, Румунія, Болгарія, з обсягами виробництва у 2021-2022 мр. 3,35 млн. тонн; 2,9 млн. тонн; 2,9 млн. тонн та 2,0 млн. тонн відповідно. До третьої групи країн за обсягами виробництва соняшнику входять Франція та Угорщина, їх обсяг виробництва у 2021-2022 мр. сягає 1,92 млн. т. та 1,82 млн. т відповідно.

Аналіз сукупності параметрів оцінки сектору виробництва соняшнику за країнами-лідерами у 2021/ 2022 мр. подано в табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз основних показників сектору виробництва соняшнику за країнами-лідерами у 2021/ 2022 мр.

Країна	Показник			
	Виробництво, млн. т	Частка до загалу	Врожайність, т/ га	Площа, млн. га
Україна	17,50	30,59	2,46	7,10
Росія	15,57	27,22	1,62	9,61
Аргентина	3,35	5,85	2,09	1,60
Китай	2,90	5,06	2,64	1,10
Румунія	2,90	5,06	2,38	1,22
Болгарія	2,00	3,49	2,34	0,85
Франція	1,92	3,36	2,76	0,70
Угорщина	1,83	3,2	2,81	0,76
Туреччина	1,75	3,06	2,30	0,76
Казахстан	1,03	1,8	1,10	0,94
Решта	8,45	14,77	-	-
Загалом у світі	57,20	100	-	-

Джерело: систематизовано згідно з [18]

У 2021/ 2022 мр. дана категорія ТОП–10 країн виробила близько 99,87 % світового виробництва соняшнику. Слід зауважити, що найвища врожайність культури соняшнику властива для Угорщини та Франції – 2,81 т/ га та 2,76 т/ га відповідно.

Аналіз динаміки обсягу виробництва соняшникової олії в світі представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Аналіз динаміки обсягу виробництва соняшникової олії в світі, тис. т

Рік	МР							2022–2023/ 2016–2017
	2016–2017	2017–2018	2018–2019	2019–2020	2020–2021	2021–2022	2022–2023	
Світ	18,205	18,440	19,492	21,412	19,031	19,834	20,561	1,12

Джерело: систематизовано згідно з [5; 27]

Для того, щоб краще зрозуміти компарацію обсягів споживання та обсягів виробництва рослинних олій у світі, розглянемо табл. 5 та табл. 6.

Таблиця 5

Аналіз динаміки обсягу виробництва рослинних олій за видами олійних культур у світі, у

млн. м. т

МР	Різновид рослинних олій								
	Пальмова	Соєва	Ріпакова	Соняшниково	Пальмоядрова	Арахісова	Бавовняна	Кокосова	Оливкова
2012–2013	56,38	43,1	25,69	12,9	6,72	5,47	5,22	3,62	2,5
2013–2014	59,34	45,13	27,26	15,72	7,13	5,67	5,17	3,38	3,19
2014–2015	61,64	49,06	27,63	14,91	7,39	5,54	5,13	3,37	2,54
2015–2016	58,92	51,56	27,34	15,4	7,18	5,43	4,25	3,34	3,13
2016–2017	65,17	53,81	27,53	18,2	7,65	5,72	4,38	3,41	2,61
2017–2018	74,13	56,01	27,79	19,6	8,59	5,86	4,97	3,56	3,17
2018–2019	74,18	56,06	27,8	19,6	8,57	5,82	4,94	3,66	3,16
2019–2020	73,03	58,52	28,14	21,11	8,51	6,21	5,09	3,49	3,15
2020–2021	73,08	59,23	29,11	19,03	8,42	6,41	4,81	3,46	2,93
2021–2022	73,83	59,26	29,07	19,84	8,44	6,55	4,97	3,59	3,27
2022–2023	77,22	61,49	31,8	20,36	8,83	6,5	5,02	3,59	2,89
2022–2023/ 2012–2013	1,37	1,42	1,23	1,58	1,31	1,19	0,96	0,99	1,16

Джерело: систематизовано згідно з [10]

Відповідно до табл. 5, до першої групи рослинних олій за обсягами виробництва віднесено пальмову та соєву види олій. У 2022–2023 мр. виробництво пальмової олії у світі становило 77,22 млн. м т, що становить 47,5 % світового виробництва рослинних олій та з темпами росту у 2022–2023 мр. відносно 2012–2013 мр. - 1,37. У 2022–2023 мр. виробництво соєвої олії у світі становило 61,49 млн. м т, що становить 38,7 % світового виробництва рослинних олій та темпами росту у 2022–2023 мр. відносно 2012–2013 мр. – 1,42. До другої групи рослинних олій віднесено ріпакову та соняшникову олії, обсяги виробництва яких у 2022–2023 мр склали 31,8 млн. м т та 20,36 млн. м т. відповідно. До третьої групи рослинних олій віднесено пальмоядрову, арахісову, бавовняну, кокосову, оливкову види олій. У 2022–2023 мр обсяги виробництва цих олій склали 8,83 млн. м т; 6,5 млн. м т; 5,02 млн. м т; 3,59 млн. м т та 2,89 млн. м т відповідно.

Отже, незважаючи на те, що попит на соняшникову олію в світі зростає, остання займає тільки четверте місце за обсягами споживання, поступаючись пальмовій, соєвій та ріпаковій видам рослинних олій. Аналіз динаміки обсягів та структури споживання рослинних олій за видами у світі наведено у табл. 6.

Таблиця 6

**Аналіз динаміки обсягів та структури споживання рослинних олій за видами у світі,
у млн м. т**

МР	Різновид рослинних олій								
	Пальмова	Соєва	Ріпакова	Соняшниковая	Пальмоядра	Арахісова	Бавовняна	Кокосова	Оливкова
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2013–2014	57,52	45,27	26,17	14,14	6,58	5,68	5,09	3,34	2,97
2014–2015	57,9	47,73	27,04	14,11	7,21	5,37	5,06	3,29	2,65

Продовження табл. 6

2015–2016	59,38	52,09	28,27	15,02	7	5,41	4,36	3,24	2,81
2016–2017	61,48	53,43	28,89	16,22	7,25	5,56	4,34	3,21	2,73
2017–2018	65,99	54,41	28,92	17,46	7,8	5,71	5,03	3,32	2,87
2018–2019	70,94	55,12	28,14	18,02	8,24	5,92	4,96	3,43	2,93
2019–2020	71,07	56,97	28,18	18,92	8,15	6,22	5,07	3,52	3,03
2020–2021	73,12	58,42	28,46	18,28	8,28	6,47	4,87	3,55	3,07
2021–2022	71,12	59,3	29,44	17,88	8,29	6,51	4,97	3,51	3,15
2022–2023	76,04	60,32	31,21	18,58	8,78	6,51	4,99	3,78	2,87
2022–2023/ 2013–2014	1,32	1,33	1,92	1,31	1,33	1,15	0,99	1,13	0,97

Джерело: систематизовано згідно з [10]

За період 2013-2023 мр. споживання рослинних олій у світі збільшилося на 26,2 %, з 166,76 млн. т у 2013–2014 мр. до 213,08 млн. т у 2022-2023 мр. Відповідно до табл. 5, до першої групи рослинних олій за обсягами споживання у світі віднесено пальмову та соєву олію. У 2022-2023 мр. обсяги споживання пальмової олії становили 76,04 млн. м. т, а соєвої олії – 60,32 млн. м. т. До другої групи споживання рослинних олій віднесено ріпакову та соняшникову, їх обсяги споживання у 2022-2023 мр. склали 31,21 млн. м. т та 18,58 млн. м. т відповідно. До третьої групи рослинних олій за обсягами споживання віднесено пальмоядрову, арахісову, бавовняну, кокосову, оливкову види олій. У 2022-2023 мр. обсяги споживання цих видів олій склали 8,78 млн. м. т; 6,51 млн. м. т; 4,99 млн. м. т.; 3,78 млн. м. т; 2,87 млн. м.т відповідно.

Вагомими чинниками впливу на розвиток ринку соняшникової олії є коливання рівнів цін, у зв'язку із домінуванням впливу макроекономічних та природно-кліматичних параметрів. На рис. 1. подано динаміку зміни ціни соняшникової олії в довгостроковій та короткостроковій перспективі.

Рис. 1. Динаміка зміни ціни на соняшникову олію: довгостроковий тренд (2014-2023 рр.) та короткостроковий тренд (2019-2023 рр.)
Джерело: сформовано на основі [10]

Аналітичний розрахунок динаміки коливання середніх цін на соняшникову олію у світі протягом 2019-2023 рр., подано в табл. 7.

Таблиця 7

Аналіз динаміки коливання середніх цін на соняшникову олію у світі протягом 2019-2023 рр.

Дата	Ціна, дол. США/ т
7 січня, 2019	590,91
28 жовтня, 2019	613,64
13 січня, 2020	778,41
23 жовтня, 2020	931,82
8 березня, 2021	1676,1
21 червня, 2021	1198,9
18 жовтня, 2021	1369,3
3 січня, 2022	1278,4
7 березня, 2022	2340,9
25 квітня, 2022	1983,0
23 травня, 2022	2159,1
3 жовтня, 2022	1261,4
31 жовтня, 2022	1488,6
29 травня, 2023	818,18
31 липня 2023	931,82
25 вересня, 2023	687,50
22 листопада, 2023	900,0
22 листопада, 2023/ 7 січня, 2019	1,52

Джерело: систематизовано згідно з [10]

З січня 2019 р. до листопада 2023 р. спостерігається ріст середніх цін на соняшникову олію та їх коливання, що спричинені змінами врожайності соняшника, погодних умов, економічними спадами у певних країнах. Ріст цін на соняшникову олію зафіксовано в березні 2021 р. та березні 2022 р., коли ціни перевищували 1600 та 2300 дол. США/ т відповідно. Відмічено з певним лагом реагування зростання цін 7 березня 2022 р., що вважається піком змін цін, що спричинений початком збройної агресії Росії супроти України.

Соняшникова олія є другою за популярністю в Європі серед рослинних олій, поступаючись лише ріпаку і випереджаючи сою. У 2022 році її частка на ринку олійних культур становила 23 % [2; 3; 9]. У табл. 8 подано динаміку обсягу виробництва соняшникової олії в Україні.

Таблиця 8

Аналіз динаміки обсягу виробництва соняшникової олії в Україні, тис. т

Регіон	МР							2022–2023/ 2016–2017
	2016– 2017	2017– 2018	2018– 2019	2019–2020	2020– 2021	2021– 2022	2022–2023	
Україна	6,351	5,913	6,364	7,390	5,913	4,644	4,900	0,77
Світ	18,205	18,440	19,492	21,412	19,031	19,834	20,561	1,12
Частка до загалу	0,35	0,32	0,33	0,35	0,31	0,23	0,24	-

Джерело: систематизовано згідно з [5; 27]

Протягом 2016–2023 мр. обсяги виробництва соняшникової олії в Україні зменшились з 6,351 тис т до 4,9 тис т, що становить 0,77 від показників 2016-2017 мр. У структурі світового виробництва соняшникової олії частка України становить 35 % у 2016-2017 мр. та 24 % у 2022-2023 мр. У зв'язку із війною частка експорту олії з України теж зменшилась (табл. 9).

Таблиця 9

Аналіз динаміки експорту соняшникової олії з України в 2022/ 2023 мр.

Місяць	К-сть експортованої олії, тис. т	Частка до загалу, %
Вересень	509	9,05
Жовтень	454	8,08
Листопад	480	8,54
Грудень	439	7,8
Січень	390	6,94
Лютий	406	7,22
Березень	524	9,32
Квітень	544	9,68
Травень	453	8,06
Червень	476	8,47
Липень	503	8,95
Серпень	444	7,89
Загалом	5622	100

Джерело: систематизовано згідно з [27]

Загальний обсяг експорту соняшникової олії з України вказує на стабільність, розподілену протягом 2022/ 2023 мр. У березні та квітні 2022/ 2023 мр. відзначено значне зростання обсягів експортованої олії, що пов'язане з піковим попитом та сприятливими умовами виробництва. Обсяг експорту зменшується у січні та серпні, що спричинене сезонними чинниками впливу та війною. Частка експорту за місяцями коливається у межах 6,94 % – 9,68 %, вказуючи на відносно рівномірний розподіл за місяцями.

У табл. 10 подано аналіз динаміки посівних площ соняшнику за регіонами - лідерами в Україні, які найбільше постраждали від бойових дій.

Таблиця 10

Аналіз зміни посівних площ соняшнику в Україні у 2021 – 2022 рр., тис. га

Область	2021		2022		2022 / 2021
	Площа	Частка до загалу, %	Площа	Частка до загалу, %	
Дніпропетровська	608	9,19	556	11,52	0,91

Кіровоградська	608	9,19	603	12,5	0,99
Харківська	582	8,79	240	4,98	0,41
Запорізька	535	8,08	71	1,47	0,13
Миколаївська	518	7,82	364	7,54	0,7
Луганська	442	6,67	0	0	0
Одеська	416	6,28	399	8,27	0,96
Полтавська	388	5,86	434	9,0	1,11
Донецька	358	5,4	99	2,05	0,28
Херсонська	349	5,27	0	0	0
Інші	1818	27,45	2059	42,67	1,13
Загалом	6622	100	4825	100	0,73

Джерело: систематизовано згідно з [27]

Згідно табл. 10 встановлено, що найбільші зміни обсягів посівних площ характерні для Запорізької обл. (0,13 - у 2022 р. відносно 2021 р.); Донецької обл. (0,28 - у 2022 р. відносно 2021 р.); Харківської обл. (0,41 - у 2022 р. відносно 2021 р.) та Миколаївської обл. (0,40 - у 2022 р. відносно 2021 р.) районах активних бойових дій. У 2023 році в Україні, незважаючи на активну фазу війни, зафіксовано зростання обсягів площ засіяних високомаржинальних культур. Це дозволило збільшити обсяги виробництва соняшнику – на рівні 13 млн. т; соняшнику; сої - на рівні 4,8 млн. т; ріпаку - 4 млн. тонн, де основним чинником впливу стала висока вартість логістичних операцій, пов'язаних із виробництвом та збутом олійних культур в умовах збурень.

За рахунок великих посівних площ та сприятливого клімату в Україні можлива ефективна реалізація соняшнику, де на території України зафіксовано значну когорту підприємств-продуцентів соняшникової олії (табл. 11).

Таблиця 11

Аналіз частки підприємств-виробників олії соняшникової в Україні

Назва підприємства	Чистий дохід від реалізації продукції та частка підприємства, тис. грн.				2022 / 2020
	2020	%	2022	%	
ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія»	892713	4,8	135454	0,37	0,15
ТОВ «Придніпровський ОЕЗ» (входить до складу агрохолдингу Kernel)	427707	2,3	516008	1,4	1,02
ТОВ «Українська Чорноморська індустрія»	249560	1,35	466550	1,3	1,87
ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»	1915837	10,4	3405001	9,5	1,78
ПрАТ «ADM-Іллічівськ»	394671	2,1	86026	0,23	0,22
ТОВ «Бандурський ОЕЗ»	203279	1,1	287680	0,8	1,42
ПрАТ «Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп»	788458	4,3	1531166	4,2	1,94
ПрАТ «Дніпропетровський ОЕЗ»	534743	2,9	160030	0,4	0,3
ТОВ «Приколотнянський ОЕЗ»	291704	1,58	44652	0,1	0,15
ПП «Віктор і К»	3322343	18,01	4649731	12,9	1,45
Місткість ринку соняшникової олії	18446148,8		35998169,1		-

Джерело: систематизовано згідно з [27; 20]

Враховуючи динаміку обсягів реалізації підприємств-продуцентів соняшникової олії, варто звернути увагу на зростання чистого доходу таких компаній, як ТОВ "Придніпровський ОЕЗ" (із 42770 тис. грн. у 2020 р. до 516008 тис. грн. у 2022 р.) та ТОВ "Українська Чорноморська індустрія" (із 249560 тис. грн. у 2020 р. до 466550 тис. грн. у 2022 р.), а також на суттєвий спад чистого доходу таких компаній, як ПрАТ "ADM-Іллічівськ" (із 394671 тис. грн. у 2020 р. до 86026 тис. грн. у 2022 р.) та ПрАТ "Дніпропетровський ОЕЗ" (із 534743 тис. грн. у 2020 р. до 160030 тис. грн. у 2022 р.).

Результати аналізу рівня концентрації українського ринку соняшникової олії наведено табл. 12.

Таблиця 12

Аналіз Індексу Херфіндаля–Хіршмана та показника ринкової концентрації на прикладі ринку соняшникової олії

№	Виробник	Частка ринку, %			
		2020		2022	
		s_i	s_i^2	s_i	s_i^2
1	ПП “Віктор і К”	18,01	324,4	12,9	166,41
2	ПрАТ “Вінницький олійножировий комбінат”	10,4	108,16	9,5	90,25
3	ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія»	4,8	23,04	0,4	0,16
4	ПрАТ “Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп”	4,3	18,49	4,2	17,64
5	ПрАТ “Дніпропетровський ОЕЗ”	2,9	7,54	0,4	0,16
6	ТОВ “Придніпровський ОЕЗ” (входить до складу агрохолдингу Kernel)	2,3	5,29	1,4	1,96
7	ПрАТ “ADM-Іллічівськ”	2,1	4,41	0,23	0,05
8	ТОВ “Приколотнянський ОЕЗ”	1,58	2,5	0,1	0,01
9	ТОВ “Українська Чорноморська індустрія”	1,35	1,82	1,3	1,69
10	ТОВ “Бандурський ОЕЗ”	1,1	1,21	0,8	0,64
	Індекс Херфіндаля–Хіршмана	-	496,86	-	278,97
	Індекс ринкової концентрації ₂	28,41	-	22,4	-
	Індекс ринкової концентрації ₃	33,21		22,8	

Джерело: власна розробка

У 2020 та 2022 рр. Індекс Херфіндаля–Хіршмана становив 496,86 та 278,97 відповідно (< 1000), що означає, що наявна незначна концентрація ринку соняшникової олії; індекс ринкової концентрації для двох продуцентів (ПП “Віктор і К” та ПрАТ “Вінницький олійножировий комбінат” становив 7,1 та для трьох підприємств (ПП “Віктор і К” та ПрАТ “Вінницький олійножировий комбінат”; ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія» 18,85 відповідно).

Результати аналізу кількості домінуючих підприємств на ринку соняшникової олії, тобто ідентифікації меж олігополії, виявлення можливих монополістів наведено у табл. 13.

Таблиця 13

Результати розрахунку індексу Лінда на прикладі ринку соняшникової олії у 2020 р та 2022 р., %

Індекс Лінда	Рік	
	2020	2022
для двох продуцентів, ІЛ ₂	173	135
для трьох продуцентів, ІЛ ₃	266	1530
для чотирьох продуцентів, ІЛ ₄	282	314
для п'ятих продуцентів ІЛ ₅	269	699
для шістьох продуцентів ІЛ ₆	236	281

Джерело: власна розробка

Отже, за результатами дослідження ПП “Віктор і К”, ПрАТ “Вінницький олійножировий комбінат”, ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія», ПрАТ “Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп” ввійшли у ядро ринку олії. Таким чином засвідчено, що окреслені компанії на даному ринку мають змогу створювати конкурентне ядро завдяки можливостям тиску на компанії–конкуренти та інших контрагентів, створюючи як цінові преференції для зацікавлених сторін, так і тиск (за цінами та іншими чинниками) на споживачів та інших учасників ринку соняшникової олії в структурі п'яти сил конкуренції на даному ринку. Результати оцінки нерівномірності доходів підприємств із виготовлення соняшникової олії наведено у табл. 14.

Таблиця 14

Розрахунок показника диференціації і коефіцієнта Джинні: український ринок соняшникової олії, 2020 р.

Підприємство	y_i	x_i	Показник диференціації, y/x_i	$\Sigma(x_i)$	$\Sigma(y_i)$	$x_i \cdot y_i$	$x \cdot \Sigma(y_i)$
ТОВ "Бандурський ОЕЗ"	0,011	0,09	0,12	0,09	0,011	0,00099	0,00099
ТОВ "Українська Чорноморська індустрія"	0,0135	0,09	0,15	0,18	0,0245	0,00123	0,0022
ТОВ "Приколотнянський ОЕЗ"	0,0158	0,09	0,18	0,27	0,0403	0,0014	0,0036
ПрАТ "ADM-Іллічівськ"	0,021	0,09	0,23	0,36	0,0613	0,002	0,0055
ТОВ "Придніпровський ОЕЗ" (Kernel)	0,023	0,09	0,25	0,45	0,0843	0,002	0,0076
ПрАТ "Дніпропетровський ОЕЗ"	0,029	0,09	0,32	0,54	0,1133	0,003	0,01
ПрАТ "Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп"	0,043	0,09	0,47	0,63	0,1563	0,004	0,014
ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія»	0,048	0,09	0,53	0,72	0,2043	0,0043	0,02
ПрАТ "Вінницький олійно-жировий комбінат"	0,104	0,09	1,15	0,81	0,3083	0,009	0,03
ПП "Віктор і К"	0,1801	0,09	2	0,9	0,4884	0,02	0,04
Інші підприємства	0,5116	0,09	5,68	0,99	1	0,05	0,09
Сума	1	1	–	–	–	0,09792	0,22389
Індекс Джинні	0,4543						

Джерело: власна розробка

За даними табл. 14, індекс Джинні для українського ринку соняшникової олії у 2020 році становив 0,4543. Отже, за результатами дослідження встановлено, що розподіл доходів підприємств на ринку є дещо нижчим за середній показник диференціації доходів, тобто середній рівень розширення їх доходів.

Табл. 15 містить розрахунки показника диференціації та коефіцієнта Джинні для українського ринку соняшникової олії у 2022 році.

Таблиця 15

Розрахунок показника диференціації і коефіцієнта Джинні: український ринок соняшникової олії, 2022 р.

Підприємство	y_i	x_i	Показник диференціації, y/x_i	$\Sigma(x_i)$	$\Sigma(y_i)$	$x_i \cdot y_i$	$x \cdot \Sigma(y_i)$
ТОВ "Приколотнянський ОЕЗ"	0,001	0,09	0,01	0,09	0,001	0,00009	0,00009
ПрАТ "ADM-Іллічівськ"	0,0023	0,09	0,025	0,18	0,0033	0,0002	0,00029
ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія»	0,0037	0,09	0,041	0,27	0,007	0,0003	0,00063
ПрАТ "Дніпропетровський ОЕЗ"	0,004	0,09	0,04	0,36	0,011	0,0004	0,00099
ТОВ "Бандурський ОЕЗ"	0,008	0,09	0,08	0,45	0,019	0,00072	0,00171
ТОВ "Українська Чорноморська індустрія"	0,013	0,09	0,14	0,54	0,032	0,001	0,0029

ТОВ “Придніпровський ОЕЗ” (входить до складу агрохолдингу Kernel)	0,04	0,09	0,4	0,63	0,072	0,0036	0,0065
ПрАТ “Полтавський ОЕЗ-Кернел Груп”	0,042	0,09	0,46	0,72	0,114	0,0037	0,01
ПрАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат”	0,095	0,09	1,05	0,81	0,209	0,0086	0,018
ПП “Віктор і К”	0,129	0,09	1,43	0,9	0,338	0,012	0,00108
Інші підприємства	0,662	0,09	7,35	0,99	1	0,06	0,09
Сума	1	1	–	-	–	0,09061	0,13219
Індекс Джинні	0,82623						

Джерело: власна розробка

Індекс Джинні для українського ринку соняшникової олії у 2022 році становив 0,82623. Це означає, що для ринку соняшникової олії є характерним нерівномірний розподіл доходів продуцентів на ринку соняшникової олії, що є наслідком впливу війни з втратою об’єктів виробничої, складської, транспортної та інших видів інфраструктури, їх передислокацією у безпекові регіони тощо.

Дослідження економічної кон’юнктури українського ринку соняшникової олії та динаміки розвитку його окремих сегментів дозволило виділити основні види конкурентної боротьби:

- зниження обсягів виробництва соняшникової олії під час війни вплинуло на загострення різних видів конкурентної боротьби у даному секторі. Засвідчено загострення конкуренції між виробниками рослинних олій під впливом зовнішніх збурень, до яких віднесено подолання наслідків впливу пандемії та активну фазу війни в Україні;

- компанії-продуценти на ринку соняшникової олії з різними ринковими частками з різною силою впливу конкурують за споживачів. Великі виробники, які увійшли до ядра ринку соняшникової олії, до яких за результатами дослідження віднесено ПП “Віктор і К”, ПрАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат”, ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія», ПрАТ “Полтавський ОЕЗ - Кернел Груп”, мають значні конкурентні переваги, домінують, в частині виробничих та маркетингових ресурсів;

- споживачі виявляють тенденцію віддавати перевагу продуктам високої якості. Внаслідок цього виробники-продуценти соняшникової олії, що акцентують увагу на якості цього продукту, володіють значною конкурентною перевагою;

- ціни на соняшкову олію можуть стати ключовим фактором у формуванні конкурентоспроможності. Виробники можуть змагатися за споживачів за допомогою цінових знижок, акцій або інших цінових стратегій.

Висновки

У результаті дослідження ринку соняшникової олії на світовому та українському рівнях стверджується, що тенденції виробництва, споживання соняшникової олії засвідчують відносно стабільний попит на даний продукт, як один із основних у харчовій промисловості у цілому світі.

Україна, яка є одним із провідних виробників соняшникової олії, є ключовим гравцем на світовому ринку соняшникової олії, забезпечуючи значний обсяг експорту до країн Азії та країн Європи. Частка України у виробництві соняшникової олії на міжнародному ринку олії соняшникової сягає 41 % (за даними 2022 року) [32].

Незважаючи на позитивну динаміку ринку соняшникової олії, у ході дослідження було виявлено низку проблем цього ринку, а саме: коливання цін на світовому ринку соняшникової олії під збурень, зміни кліматичних умов та конкуренція щодо інших видів рослинних олій. Для подальшого

розвитку українського соняшникового ринку важливо продовжувати інноваційні підходи, підвищувати якість продукції та забезпечувати сталість виробництва.

Перспективи подальших досліджень

Подальший розвиток бойових дій, їх завершення на території України та його прямий вплив на світовий ринок соняшникової олії є окремим предметом для дослідження.

Список використаних джерел

1. . Andrianasolo N., Debaeke P. (2016). Analysis and modelling of the factors controlling seed oil concentration in sunflower: a review. *OCL*, 23, 1-12. URL: DOI: 10.1051/ocl/2016004 (дата звернення 28. 10.2023).
2. Agriculture review 2019–2028. (2024). OECD-FAO. URL: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?dataset-code=HIGH_AGLINK_2019&language=en# (дата звернення: 14. 10. 2023).
3. European Comition. (2023) URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_23_2562 (дата звернення: 23.09.2023).
4. Namulczuk M., Makarchuk O., Kuts T. (2021). Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market. *Agris on-line (Papers in Economics and Informatics)*, 13, 35-49. URL: DOI: [10.22004/ag.econ.320267](https://doi.org/10.22004/ag.econ.320267) (дата звернення 28.10.2023).
5. Інфографіка: урожайність кукурудзи, сої та соняшнику в Україні за 2021 рік. (2021). Український клуб аграрного бізнесу UCAB. URL: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/infografika_urozhaynist_kukurudzi_soi_ta_sonyashniku_v_ukraini_za_2021_rik (дата звернення: 28.10.2023).
6. Kuts T., Makarchuk O. (2020). Ukrainian Sunflower Market on the Background of EU and US Markets. *Problemy rolnictwa światowego*, 35, 4-16. DOI: [10.22004/ag.econ.307429](https://doi.org/10.22004/ag.econ.307429) (дата звернення 28.10.2023).
7. Makarchuk O. (2022). SUNFLOWER OIL MARKET IN UKRAINE: STATE AND CHALLENGES. *Bioeconomy and agrarian business*. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13\(2\).2022.91-100](http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13(2).2022.91-100) (дата звернення 28.10.2023).
8. Mykhailov Ye., Golebiewski J., Kiurchev S., Hutsol T., Kolodii O., Nurek T., Glowacki Sz., Zadosna N., Verkholtantseva V., Palianychka N., Kucher O. (2020). Economic and technical efficiency of sunflower seed processing. *Monograph*. Warszawa, 158 p. DOI: DOI: [10.22630/SGGW.WE.9788375839340](https://doi.org/10.22630/SGGW.WE.9788375839340) (дата звернення 28.10.2023).
9. Petrenko V., Topalov A. (2023). Profiling and geographical distribution of seed oil content of sunflower in Ukraine. *Oil Crop Science*, 8, 111-120. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096242823000258> (дата звернення: 20.09.2023).
10. Statista. (2023). URL: <https://www.statista.com/statistics/1299764/sunflower-oil-production-volume-ukraine/> (дата звернення: 25.10.2023).
11. Voliak L. (2021). Analytical assessment of sunflower production in Ukraine. *National University of Life and Environmental Science of Ukraine. Turystyka i Rozwój Regionaln*, 101-110. DOI [10.22630/TIRR.2021.16.23](https://doi.org/10.22630/TIRR.2021.16.23) (дата звернення: 30.09.2023).
12. War in Ukraine slashes global supply of sunflower oil. *The organic & non-gmo report*. (2022). URL: <https://non-gmoreport.com/war-in-ukraine-slashes-global-supply-of-sunflower-oil/> (дата звернення: 30.09.2023).
13. Zingaieva N., Bezpyata I., Klochan V. (2021). The sunflower oil market of Ukraine and its development. *Вісник аграрної науки причорномор'я*, 4, 112-118. DOI: [10.31521/2313-092X](https://doi.org/10.31521/2313-092X). (дата звернення: 30.09.2023).
14. Арестенко Т. В. (2017). Сучасний стан ринку соняшникової олії та перспективи його розвитку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*, 1, 2, 33 - 34. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/6220> (дата звернення: 23.09.2023).
15. Бескупська О. В. (2021). Управління еколого - економічною діяльністю підприємств олійно - жирової промисловості. Дисер. на здоб. к.е.н.: 08.00.04., Вінниця: ВНАУ, 236 с. URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/Besкупska_dusertaciua.pdf (дата звернення: 07.10.2023).
16. Благодир Л. М., Вигонюк Н. Г. (2016). Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 6, 35-42. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1847> (дата звернення: 19.10.2023).
17. Богданюк О. В., Кіча А. О. (2018). Оцінка стану виробництва соняшникової олії в Україні: основні тенденції та перспективи. *Вісник Мукачівського державного університету*, 19, 1-5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-207> (дата звернення 28.10.2023).

18. Бодак М. (2016). Дослідження ринку соняшникової олії в Україні. Kologo. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/issledovanie-rynka-podsolnechnogo-masla-v-ukraine.html/> (дата звернення: 26.10.2023).
19. Галанець В. В. (2022). Необхідність забезпечення державної підтримки аграрного сектору економіки у воєнних умовах. Таврійський науковий вісник, 2, 42-48. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.6> (дата звернення 28.10.2023).
20. Головний сайт для агрономів SuperAgronom.com. (2021). URL: <https://super-agronom.com/news/13984-urojaynist-sonyashniku-v-ukrayini-mayje-na-chvert-vischa-nij-minulogo-roku> (дата звернення: 25.09.2023).
21. Державна служба статистики України. (2022). URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 30.09.2023).
22. Звіт Міністерства сільського господарства США, (2019), URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde> (дата звернення: 07.10.2023).
23. Кернасюк Ю. (2019). Олійні культури: тенденції на ринку. Агробізнес сьогодні. URL: <http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/15275-oliini-kulturytendentsii-na-rynku.html> (дата звернення: 07.10.2023).
24. Кернасюк Ю. (2021). Кон'юнктура ринку соняшнику. Агробізнес URL: <https://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/23724-koniunktura-rynku-soniashnyku.html/> (дата звернення: 28.10.2023).
25. Красняк О. П. (2018). Маркетингова оцінка напрямів інвестиційно-інноваційної активності підприємств олійно-жирового підкомплексу. Вісник Вінницького національного аграрного університету, 12, 42-46. URL: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/22263.pdf> (дата звернення: 14.10.2023).
26. Кучеренко О. В. (2015). Тенденції виробництва соняшникової олії в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 12, 71-76. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/72.pdf (дата звернення: 20.09.2023).
27. Огляд ринку соняшнику та соняшникової олії – 2022/2023. (2023). Share UA Potential. URL: <http://shareuapotential.com/ru/BE/ukrainian-podsolnechnik-maslo-2023.html> (дата звернення: 28.10.2023).
28. Офіційний сайт USDA. (2023). URL: <https://latifundist.com/novosti/62843-usda-pokrashchilo-otsinku-eksportu-sonyashnikovoyi-oliyi-z-ukrayini-u-sezoni-2022-23-do-56-mln-t> (дата звернення: 20.09.2023).
29. Петрище В. (2018). План створення потужного олійного хабу. Агропрофі. URL: <http://agroprofi.com.ua/statti/1666-plan-stvorennya-potuzhnoho-oliynoho-khabu> (дата звернення: 14.10.2023).
30. Пономарчук В. Є., Мормітко В. Г. (2015). Реалії втілення та розвитку стратегії переробки олійних культур промисловою групою «Віойл». Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету, 1, 117-125. URL: [irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=znpvnutn_2015_1\(2\)_23](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=znpvnutn_2015_1(2)_23) (дата звернення: 19.10.2023).
31. Поточна ситуація на олійному ринку. Асоціація «Укроліяпром». (2021). URL: <https://ukroilprom.org.ua/news/potochna-sytuatsiya-na-oliynomu-rynku-277/> (дата звернення: 23.09.2023).
32. Талавиця М. П., Шарковська С. О. (2018). Формування та функціонування ринку соняшнику в Україні. Економіка АПК, 8, 76-81. URL: <https://journals.indexcopernicus.com> (дата звернення: 20.09.2023).
33. Трофімцева О. (2019). Чи потрібне міністерство аграріям? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/07/31/650101/> (дата звернення: 14.10.2023).
34. Чехов С. А. (2018). Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні. Економічний простір, 136, 119-130. DOI 10.30838/P.ES.2224.290818.127.215 (дата звернення 28.10.2023).

Reference

1. . Andrianasolo N., Debaeke P. (2016). Analysis and modelling of the factors controlling seed oil concentration in sunflower: a review [Analysis and modelling of the factors controlling seed oil concentration in sunflower: a review]. OCL [OCL], 23, 1-12. DOI: 10.1051/ocl/2016004 (accessed: 28.10.2023) (in English).
2. Agriculture review 2019–2028 [Agriculture review 2019–2028]. (2024). OECD-FAO [OECD-FAO]. Retrieved from: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=HIGH_AGLINK_2019&lang=en# (accessed: 14.10.2023) (in English).
3. European Comition [European Comition]. (2023) Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_23_2562 (accessed: 23.09.2023) (in English).

4. Hamulczuk M., Makarchuk O., Kuts T. (2021). Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market [Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market]. *Agris on-line (Papers in Economics and Informatics)*, 13, 35-49. DOI: [10.22004/ag.econ.320267](https://doi.org/10.22004/ag.econ.320267) (accessed: 28.10.2023) (in English).
5. Infografika: urozhainist kukurudzy, soi ta soniashnyku v Ukraini za 2021 rik [Infographic: corn, soybean and sunflower yields in Ukraine for 2021]. (2021). *Ukrainskyi klub ahrarynoho biznesu UCAB [Ukrainian Agribusiness Club UCAB]*. Retrieved from: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/infografika_urozhaynist_kukurudzi_soi_ta_sonyashnyku_v_ukraini_za_2021_rik (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).
6. Kuts T., Makarchuk O. (2020). Ukrainian Sunflower Market on the Background of EU and US Markets [Ukrainian Sunflower Market on the Background of EU and US Markets]. *Problemy rolnictwa światowego [Problemy rolnictwa światowego]*, 35, 4-16. DOI: [10.22004/ag.econ.307429](https://doi.org/10.22004/ag.econ.307429) (accessed: 28.10.2023) (in English).
7. Makarchuk O. (2022). SUNFLOWER OIL MARKET IN UKRAINE: STATE AND CHALLENGES [SUNFLOWER OIL MARKET IN UKRAINE: STATE AND CHALLENGES]. *Bioeconomy and agrarian business [Bioeconomy and agrarian business]*. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13\(2\).2022.91-100](http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13(2).2022.91-100) (accessed: 28.10.2023) (in English).
8. Mykhailov Ye., Golebiewski J., Kiurchev S., Hutsol T., Kolodii O., Nurek T., Glowacki Sz., Zadosna N., Verkhohantseva V., Palianychka N., Kucher O. (2020). Economic and technical efficiency of sunflower seed processing [Economic and technical efficiency of sunflower seed processing]. *Monograph*. Warszawa, 158 p. DOI: [DOI:10.22630/SGGW.WE.9788375839340](https://doi.org/10.22630/SGGW.WE.9788375839340) (accessed: 28.10.2023) (in English).
9. Petrenko V., Topalov A. (2023). Profiling and geographical distribution of seed oil content of sunflower in Ukraine [Profiling and geographical distribution of seed oil content of sunflower in Ukraine]. *Oil Crop Science [Oil Crop Science]*, 8, 111-120. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096242823000258> (accessed: 20.09.2023) (in English).
10. Statista [Statista]. (2023). Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/1299764/sunflower-oil-production-volume-ukraine/> (accessed: 25.10.2023) (in English).
11. Voliak L. (2021). Analytical assessment of sunflower production in Ukraine [Analytical assessment of sunflower production in Ukraine]. *National University of Life and Environmental Science of Ukraine. Turystyka i Rozwój Regionaln [National University of Life and Environmental Science of Ukraine]*, 101-110. DOI [10.22630/TIRR.2021.16.23](https://doi.org/10.22630/TIRR.2021.16.23) (accessed: 30.09.2023) (in English).
12. War in Ukraine slashes global supply of sunflower oil [War in Ukraine slashes global supply of sunflower oil]. *The organic & non-gmo report [The organic & non-gmo report]*. (2022). Retrieved from: <https://non-gmoreport.com/war-in-ukraine-slashes-global-supply-of-sunflower-oil/> (accessed: 30.09.2023) (in English).
13. Zingaiava N., Bezpyata I., Klochan V. (2021). The sunflower oil market of Ukraine and its development [The sunflower oil market of Ukraine and its development]. *Вісник аграрної науки причорномор'я [Herald of Agrarian Science of the Black Sea Region]*. 4, 112. DOI: [10.31521/2313-092X](https://doi.org/10.31521/2313-092X). (accessed: 30.09.2023) (in English).
14. Arestenko T. V. (2017). Suchasnyi stan rynku soniashnykovoi olii ta perspektyvy yoho rozvytku [The current state of the sunflower oil market and prospects for its development]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu [Collection of scientific works of Tavria State Agrotechnological University]*, 1, 2, 33 - 34. Retrieved from: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/6220> (data zvernennia: 23.09.2023) (in Ukrainian).
15. Beskupska O. V. (2021). Upravlinnia ekolohe-ekonomichnoiu diialnistiu pidpriemstv oliino-zhyrovoi promyslovosti [Management of environmental and economic activities of oil and fat industry enterprises]. *Vynnytskyi natsionalnyi ahraryni universytet. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu [Vinnytsia National Agrarian University. Qualification scientific work on the rights of the manuscript]*, 1-236. Retrieved from: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/Beskupska_dusertaciua.pdf (data zvernennia: 07.10.2023) (in Ukrainian).
16. Blahodyr L. M., Vyhoniuk N. H. (2016). Konkurentsiia v oliino-zhyrovii haluzi Ukrainy: povedinkovy i funktsionalnyi aspekty [Competition in the oil and fat industry of Ukraine: behavioral and functional aspects]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu [Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute]*, 6, 35-42. Retrieved from: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1847> (data zvernennia: 19.10.2023) (in Ukrainian).
17. Bohdaniuk O. V., Kicha A. O. (2018). Otsinka stanu vyrobnytstva soniashnykovoi olii v Ukraini: osnovni tendentsii ta perspektyvy [Assessment of the state of sunflower oil production in Ukraine: main trends and prospects]. *Visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu [Bulletin of Mukachevo State University]*, 19, 1-5. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-207> (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).

18. Bodak M. (2016). Doslidzhennia rynku soniashnykovoi olii v Ukraini [Research of the sunflower oil market in Ukraine]. Koloro [Koloro]. Retrieved from: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/issledovanie-rynka-podsolnechnogo-masla-v-ukraine.html/> (data zvernennia: 26.10.2023) (in Ukrainian).
19. Halanets V. V. (2022). Neobkhdnist zabezpechennia derzhavnoi pidtrymky ahrarynoho sektoru ekonomiky u voiennykh umovakh [The need to ensure state support for the agricultural sector of the economy in wartime]. Tavriiskyi naukovyi visnyk [Tavriiskyi naukovyi vestnik], 2, 42-48. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.6> (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).
20. Holovnyi sait dlia ahronomiv SuperAgronom.com [The main site for agronomists SuperAgronom.com]. (2021). Retrieved from: <https://superagronom.com/news/13984-urojainist-sonyashniku-v-ukrayini-mayje-na-chvert-vischa-nij-minulogo-roku> (data zvernennia: 25.09.2023) (in Ukrainian).
21. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (2022). Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua (data zvernennia: 30.09.2023) (in Ukrainian).
22. Zvit Ministerstva silskoho hospodarstva SshA [Report of the US Department of Agriculture]. (2019). Retrieved from: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde> (data zvernennia: 07.10.2023) (in Ukrainian).
23. Kernasiuk Yu. (2019). Oliini kultury: tendentsii na rynku [Oilseeds: market trends]. Ahrobiznes sohodni [Agribusiness today]. Retrieved from: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/15275-oliini-kulturytendentsii-na-rynku.html> (data zvernennia: 07.10.2023) (in Ukrainian).
24. Kernasiuk Yu. (2021). Koniunktura rynku soniashnyku [Sunflower market conditions]. Ahrobiznes [Agribusiness]. Retrieved from: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/23724-koniunktura-rynku-soniashnyku.html/> (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).
25. Krasniak O. P. (2018). Marketynhova otsinka napriamiv investytsiino-innovatsiinoi aktyvnosti pidpriemstv oliinozhyrovoho pid kompleksu [Marketing assessment of the directions of investment and innovation activity of oil and fat enterprises]. Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu [Bulletin of Vinnytsia National Agrarian University], 12, 42-46. Retrieved from: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/22263.pdf> (data zvernennia: 14.10.2023) (in Ukrainian).
26. Kucherenko O. V. (2015). Tendentsii vyrobnytstva soniashnykovoi olii v Ukraini [Trends in sunflower oil production in Ukraine]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University], 12, 71-76. Retrieved from: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/72.pdf (data zvernennia: 20.09.2023) (in Ukrainian).
27. Ohliad rynku soniashnyku ta soniashnykovoi olii – 2022/2023 [Market review of sunflower and sunflower oil – 2022/2023]. (2023). Share UA Potential. Retrieved from: <http://shareuapotential.com/ru/BE/381krainian-podsolnechnik-maslo-2023.html> (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).
28. Ofitsiinyi sait USDA [Official USDA website]. (2023). Retrieved from: <https://latifundist.com/novosti/62843-usda-pokrashchilo-otsinku-eksportu-sonyashnikovoyi-oliyi-z-ukrayini-u-sezoni-2022-23-do-56-mln-t> (data zvernennia: 20.09.2023) (in Ukrainian).
29. Petryshche V. (2018). Plan stvorennia potuzhnoho oliinoho khabu [Plan to create a powerful oilseed hub]. Ahroprofi [Agroprofi]. URL: <http://agroprofi.com.ua/statti/1666-plan-stvorennia-potuzhnoho-oliynoho-khabu> (data zvernennia: 14.10.2023) (in Ukrainian).
30. Ponomarchuk V. Ie., Mormitko V. H. (2015). Realii vtilennia ta rozvytku stratehii pererobky oliinykh kultur promyslovoiu hrupoiu «Vioil» [Realities of implementation and development of the oilseeds processing strategy by the industrial group “Vioil”]. Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu [Collection of scientific works of Vinnytsia National Agrarian University], 1, 117-125. Retrieved from: [irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpvnutn_2015_1\(2\)_23](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpvnutn_2015_1(2)_23) (data zvernennia: 19.10.2023) (in Ukrainian).
31. Potochna sytuatsiia na oliinomu rynku [Current situation on the oilseed market]. Asotsiatsiia «Ukroliiaprom» [Association “Ukroliiaprom”]. (2021). Retrieved from: <https://ukroilprom.org.ua/news/potochna-sytuatsiya-na-oliynomu-rynku-277/> (data zvernennia: 23.09.2023) (in Ukrainian).
32. Talavyria M. P., Sharkovska S. O. (2018). Formuvannia ta funktsionuvannia rynku soniashnyku v Ukraini [Formation and functioning of the sunflower market in Ukraine]. Ekonomika APK [Ekonomika APK], 8, 76–81. Retrieved from: <https://journals.indexcopernicus.com> (data zvernennia: 20.09.2023) (in Ukrainian).

33. Trofimtseva O. (2019). Chy potribne ministerstvo ahrariiam? [Do agrarians need a ministry?]. *Ekonomichna Pravda* [Ekonomichna Pravda]. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/07/31/650101/> (data zvernennia: 14.10.2023) (in Ukrainian).

34. Chekhov S. A. (2018). Otsinka efektyvosti vyrobnytstva soniashnyku v Ukraini [Assessment of the efficiency of sunflower production in Ukraine]. *Ekonomichniy prostor* [Economic Space], 136, 119-130. DOI 10.30838/P.ES.2224.290818.127.215 (data zvernennia: 28.10.2023) (in Ukrainian).

O. E. Shandrivska¹, N. S. Pytulyak² O. I. Hreb³
Lviv Polytechnic National University,
Department of Marketing and Logistics
Department of Business Economics and Investment

SUNFLOWER OIL MARKET RESEARCH IN THE WORLD AND UKRAINE

© *Shandrivska O. E., Pytulyak N.S, Hreb O. I., 2024*

Objective. The purpose of the study is to identify the results of the study of the Ukrainian oil market in terms of assessing the concentration of the sunflower oil market, taking into account the world experience of the oil market and its related sector - the sunflower market.

Design/ methodology/ approach. The following research methods were used: empirical, synthesis, induction method (for a comprehensive study of the sunflower oil market and the related oilseeds market), statistical methods (to identify the dynamics of the oil market and the oilseeds market in the world and Ukraine); analysis (to study the dynamics of changes in vegetable oil production, including by country, as well as by type of oilseeds in the world); index method (to assess the concentration of the oil market in Ukraine) and other research methods.

Conclusions. The results of the study of the sunflower oil market at the global and Ukrainian levels confirm that the production and consumption of this product determine stable demand, given its importance in the world-class food industry. As a leading sunflower oil producer, Ukraine plays a key role in the global market, providing large export volumes. Despite the positive dynamics of the sunflower oil market, major challenges have been identified, such as global price fluctuations, climate change and competition from other vegetable oils. For the further development of the Ukrainian sunflower oil market, it is important to continue to introduce innovative approaches, improve product quality and ensure sustainable production.

Practical implications. The results of this study are of interest to participants in the sunflower oil and sunflower market, who seek to implement various types of marketing concepts for the active development of these markets. In order to obtain the desired results, sunflower oil market producers will be interested in studying supply and demand, assessing trade prospects, sales volumes, exports and imports, which in turn will allow them to work efficiently in the market and meet the needs of all sunflower oil market participants.

Originality/ value. The value of this study lies in its contribution to understanding the dynamics and characteristics of the sunflower oil market at the global and Ukrainian levels. In particular, it thoroughly analyses production and consumption trends, highlighting the key factors that determine the stable demand for this product in the food industry. The paper highlights the unique aspects of Ukraine's contribution to the global sunflower oil market, the specifics of export activities, and the impact of external factors on the market situation among producers.

Keywords: sunflower market; sunflower oil market; sown areas; types of vegetable oils; competition intensity; concentration index; Linda index; Herfindahl-Hirschman index; Ginni index.